

Aplinkos ministrui Kastyčiui Žuromskui
Krašto apsaugos ministrui Robertui Kaunui

Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai
LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto pirmininkui Linui Jonauskui
LR Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkui Rimantui Sinkevičiui

Kopija:

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos direktorei Agnei Jasinavičiūtei-Trakimienei
Valstybinių miškų urėdijos direktoriui Valdui Kaubrei

DĖL KURTINIŲ APSAUGOS UŽTIKRINIMO VYKDANT KARINIŲ POLIGONŲ PLĖTRĄ PIETŲ LIETUVOJE

2026 m. sausio 20 d.

Atidžiai stebėdami naujo karinio poligono prie Kapčiamiesčio steigimo procesą, norime pareikšti, kad pasitikime šalies kariniu patarimu ir Valstybės gynybos tarybos sprendimais, suvokiame ir palaikome karinių poligonų plėtrą kaip būtinybę užtikrinti nacionalinio saugumo interesus. Taip pat sveikiname J.E. Prezidento ir atsakingų ministerijų bei kariuomenės vadovybės principines deklaracijas, kad **dėl karinių poligonų plėtros kylantis neigiamas poveikis saugomai gamtai turi būti deramai kompensuojamas numatant papildomas gamtosaugines priemones**. Tą numato ne tik nacionaliniai teisės aktai, bet ir NATO aplinkosauginiai standartai bei kiti tarptautiniai įsipareigojimai, pvz. Direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos ir Direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos.

Kartu norime išreikšti susirūpinimą, kad viešojoje erdvėje pateikiami siūlymai dėl galimų kompensavimo priemonių yra nepakankami kompensuoti neigiamą poveikį patirsiančių rūšių apsaugai. Be to, Kapčiamiesčio poligono plėtros kontekste neatsižvelgiama į tai, jog **būtina iš naujo numatyti kompensavimo priemones dėl Rūdninkų poligono plėtros, kadangi Rūdninkų poligono plėtros kompensavimo priemonės buvo numatytos teritorijoje, kurioje šiuo metu planuojamas Kapčiamiesčio poligonas**.

Raginame atsakingas institucijas imtis aktyvių ir principingų veiksmų užtikrinant adekvačią vakarinio kurtinio (*Tetrao urogallus*) bei kitų nykstančių ir saugomų rūšių bei buveinių apsaugą, ir numatyti adekvačias gamtosaugines priemones tiek mažinant, tiek kompensuojant numatomą neigiamą poveikį, atsirandantį dėl viršesnio viešojo intereso plečiant Kapčiamiesčio ir Rūdninkų karinius poligonus. Žemiau pateikiame siūlymus bei argumentaciją dėl būtinų kompensacinių priemonių vakariniam kurtiniui, kurio pagrindinis arealas mūsų šalyje plyti Dzūkijos regione.

Kapčiamiesčio ir Rūdninkų karinių poligonų plėtros kontekste viena ryškiausių rūšių, kurioms numatomas akivaizdus reikšmingai neigiamas poveikis, yra vakarinis kurtinys. Tai – ne tik Lietuvoje, bet ir globaliu mastu saugoma, šiuo metu sparčiai nykstanti

rūšis. Minėtų poligonų plėtra neigiamai paveiks net apie 30 proc. nacionalinės vakarinio kurtinio populiacijos. Remiantis tarptautinės gamtos apsaugos organizacijos (IUCN) kriterijais, toks mastas nacionalinę populiaciją daro pažeidžiamą, todėl būtinos tikslinės rūšies apsaugos priemonės.

Kurtinio apsaugai itin svarbi tuokviečių ir perimviečių apsauga, Kurtinių tuoktuvės vyksta per ilgą laiką nusistovėjusioje, tam tikrus gamtinius kriterijus atitinkančioje kurtinių pasirinktoje vietoje. Tokios vietos sunaikinimas sutrikdo kurtinių poravimosi galimybes ne vieneriems metams, iki paukščiai ima naudoti ir įpranta prie naujų tuokviečių ir mitybinės bazės vietų. Taip pat, veisimuisi pasirinktos vietos naudojamos daugelį metų ir jų sunaikinimas veikia kurtinių galimybes išperėti jauniklius. Juolab, jog kurtiniai gamtoje aktyviai poruojasi tik 3-4 sezonus. Svarbiausios Pietų Lietuvos tuokvietės ir perimvietės yra Rūdninkų poligone, Kapčiamiesčio girioje, Čepkelių rezervate ir Dzūkijos nacionaliniame parke. Dvi iš šių vietų sutampa su steigiamais ir plečiamais kariniais poligonais. Pietų Lietuvos kurtinių metapopuliacija yra pagrindinis nacionalinės populiacijos branduolys, apimantis iki 70 proc. visos Lietuvos populiacijos.

Viešai paskelbta, kad kariuomenė kartu su Valstybine saugomų teritorijų tarnyba sieks apsaugoti Kapčiamiesčio poligone esančias kurtinių tuokvietes. Tai svarbus ir sveikintinas žingsnis. Tačiau pažymėtina, jog **poligono teritorija apims itin jautrias kurtiniams vietas Kapčiamiesčio girioje, o trikdymą numatoma riboti tik veisimosi metu. Tai nesuteiks tinkamos apsaugos**, nes kurtiniai yra jautri ir ypač sėkli rūšis, kuriai ir kitais metų laikais vykšančių pratybų trikdymas bus reikšmingas ir itin neigiamas. Todėl būtinos papildomos tikslinės kompensacinės priemonės, kurios užtikrintų, kad dėl dviejų poligonų plėtros Pietų Lietuvoje neigiamai paveikta rūšies metapopuliacija turėtų galimybių atsikurti kitose tinkamose teritorijose. Pietų Lietuvos kurtiniams tokia teritorija yra Dzūkijos nacionalinis parkas ir jo artimos apylinkės.

Pabrėžiame, kad planuojant Rūdninkų poligoną kompensacinės priemonės dėl neigiamos šio poligono plėtros vakariniam kurtiniui buvo numatytos būtent tose vietovėse, kuriose šiuo metu siūloma steigti Kapčiamiesčio poligoną. Todėl manome, jog vertinant priemones kompensuojančias neigiamą įtaką vakarinio kurtinio populiacijai, privalu numatyti jas tokia apimtimi, kuri kompensuotų ne tik Kapčiamiesčio, bet ir Rūdninkų poligono teritorijoje plytinčių šiai rūšiai svarbių buveinių praradimą arba neigiamą poveikį joms.

Atkreipiame dėmesį, kad laikantis ES rekomenduojamo „atsargumo principo“, ir vertinant, kad kompensacinių priemonių teigiamo poveikio mastai nėra visiškai aiškūs, be to, teigiami rezultatai bus su nemažu vėlavimu, yra rekomenduojama kompensuoti prarastą tinkamą teritoriją, numatant kelis kartus didesnius rūšies apsaugai plotus arba taikyti papildomas tikslines rūšies apsaugos priemones, tokias kaip buveinių formavimas, populiacijos papildymas nelaisvėje išveistais individais ir kt.

Atsižvelgdami į tai, kas išdėstyta, ir į tai, kad 2025 m. Europos Komisijai pateiktos Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos **ataskaitos duomenys rodo bendrą nacionalinės vakarinių kurtinių populiacijos būklės blogėjimą (ilgalaikėje tendencijoje sumažėjimas vertinamas –40 proc.), o poligonų plėtra neišvengiamai didins trikdymą, siūlome sudaryti kuo palankesnes sąlygas kurtiniams plisti ir įsitvirtinti Čepkelių raisto ir Dzūkijos nacionalinio parko teritorijose, apsaugoti žinomas radavietes ir stiprinti jungtis:**

1. Aplink Čepkelių raistą 5 km spinduliu valstybiniuose miškuose nustatyti ekosistemų apsaugos režimą (miškams priskirti IIA grupę)

Čepkelių raisto rezervato statusas leido įsitvirtinti stipriai kurtinių veisimosi vietai, kuri šiuo metu sudaro Pietų Lietuvos kurtinių populiacijos branduolį. Norint sudaryti sąlygas šiai populiacijai plėstis, būtina apsaugoti aplinkinius miškus. Kurtiniai įsikuria tik dideliuose, nepertraukiamuose brandžių medynų plotuose, tačiau tokių buveinių už rezervato ribų trūksta. Maždaug 69 % miškų (iš jų apie pusę valstybiniai) patenkančių į 5 km spindulį nuo rezervato ribos, šiuo metu priskirti III ir IV miškų grupėms. **Intensyvus ūkininkavimas aplinkiniuose miškuose lemia buveinių nykimą ir reikšmingai riboja rūšies plitimą, todėl būtina nustatyti ekosistemų apsaugos režimą, kuris ribotų intensyvų ūkininkavimą bent jau valstybiniuose miškuose, patenkančiuose į 5 km spindulį nuo rezervato ribos.**

Pažymėtina, kad apsaugoti vien valstybinius miškus nepakanka, nes 5 km spinduliu aplink Čepkelių raistą yra ir ūkinio režimo privačių miškų. Ilgalaikeje perspektyvoje svarbu užtikrinti ekosistemų apsaugos režimą ir privačiuose miškuose, juos išperkant iš privačių savininkų arba norintiems sudarant palankias sąlygas saugoti privačia iniciatyva.

2. Dzūkijos nacionalinio parko valstybiniuose miškuose nustatyti ekosistemų apsaugos režimą (miškams priskirti IIA grupę)

Dzūkijos nacionalinis parkas turi paukščių apsaugai svarbios teritorijos (PAST) statusą. Tačiau šis statusas orientuotas tik į jau esamų tuokviečių apsaugą, didžiojoje parko dalyje leidžiami intensyvūs ūkiniai kirtimai trukdo formotis dideliems brandžių medynų plotams ir nesudaro tinkamų sąlygų naujoms tuokvietėms ir perimvietėms įsitvirtinti. III ir IV grupių valstybiniai miškai Dzūkijos nacionaliniame parke (neskaitant patenkančių į 5 km spindulį nuo Čepkelių rezervato) sudaro 76%, o I ir II grupių miškai – 24%. Intensyvios miškininkystės ribojimas valstybiniuose miškuose leistų palaipsniui susidaryti pakankamai dideliems brandaus pušyno plotams. Tai sudarytų sąlygas tiek kurtiniams, tiek kitoms saugomoms miško rūšims plisti ir sustiprintų šio valstybinio parko, kaip svarbios saugomos teritorijos, funkciją. **Todėl, siekiant kompensuoti bei sudaryti sąlygas šioje teritorijoje atsikurti neigiamai paveiktoms Rūdinkų ir Kapčiamiesčio poligonų kurtinių populiacijoms, būtina atrinkti potencialiai tinkamus kurtiniams valstybinių miškų plotus ir juos priskirti IIA grupei. Jų bendras plotas turi užtikrinti kurtiniams tinkamų buveinių formavimąsi ir suteikti galimybę atsikurti ne mažiau nei 30% neigiamai paveiktos nacionalinės kurtinių populiacijos daliai.**

3. Užtikrinti, kad užregistruotos kurtinių tuokvietės būtų tinkamai apsaugotos ne tik saugomose teritorijose, bet ir už jų ribų

Kurtinio kaip nykstančios rūšies apsaugos užtikrinimas yra ne tik mūsų moralinė pareiga, bet ir užduotis, įsipareigota nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais. Atsižvelgdami į kurtinio populiacijos blogėjančią būklę šalyje, privalome užtikrinti visų žinomų kurtinio tuokviečių apsaugą, svarbiausioms steigiant naujas saugomas teritorijas. **Todėl būtina keisti Miško kirtimų ir Sanitarinės miško apsaugos taisykles, jas papildant reikalavimais drausti miško kirtimus kurtinių tuokviečių ir perimviečių vietovėse ir deramu spinduliu aplink jas.** Mūsų nuomone, šis siūlymas nėra kompensacinė priemonė pati

savaime, tačiau būtina sąlyga, siekiant kompensacinių priemonių veiksmingumo bei deramo nacionalinių ir tarptautinių įsipareigojimų vykdymo.

Nacionalinio saugumo stiprinimas ir jautrių rūšių apsauga gali ir turi būti suderinti, išvengiant neigiamo poveikio saugomų rūšių populiacijoms. Raginame atsakingas institucijas aktyviai atstovauti gamtos apsaugos poreikiams.

Laikantis gamtos apsaugos principų, steigiant ar plečiant poligonus, turėtų būti maksimaliai sumažintas planuojamos veiklos neigiamas poveikis ne tik kurtiniui, bet kiekvienai teritorijoje esančiai saugomai rūšiai, o neišvengiamas neigiamas poveikis kompensuotas, užtikrinant galimybes rūšių populiacijoms atsikurti ir įsitvirtinti kitose tinkamose teritorijose. Vakarinis kurtinys gali būti ryškus šio principo pavyzdys, tačiau analogiškas požiūris būtinas ir kitoms saugomoms rūšims.

Siūlome Krašto apsaugos ministerijai rengiant Kapčiamiesčio poligono įstatymo projektą jame numatyti aukščiau aprašytą kompensacinių priemonių mechanizmą.

Raginame Aplinkos ministeriją principingai atstovauti gamtosauginį interesą steigiant poligonus ir formuojant būtiną kompensacinį mechanizmą vakariniam kurtiniui bei kitoms saugomoms rūšims ir buveinėms.

Esame pasirengę bendradarbiauti, kad įgyvendinant šalies saugumui reikalingus sprendimus būtų rasti ir tinkamiausi sprendimai gamtos apsaugai.

Kreipimosi iniciatyvinė grupė:

Marius Karlonas, Dainavos gamtos fondo ornitologas

Žymantas Morkvėnas, Baltijos aplinkos forumo direktorius

Lina Paškevičiūtė, Aplinkosaugos koalicijos pirmininkė

Liutauras Raudonikis, Lietuvos ornitologų draugijos direktorius